

The analysis of middle class members' lifestyle evolutions in Tehran (1380-1400)

Reza Taslimi Tehrani*

Abstract

Contemplating about middle class in Iran society has always been a salient and controversial issue. In such a manner, doing research on the lifestyle of middle class members can be considered as a useful and practical investigation. This research aims at describing and analyzing various dimensions of middle class members' lifestyle in 80s and 90s in Tehran. I carried out my research thanks to Pierre Bourdieu's theoretical perspective on social class and lifestyle. The main methods of data collection were life history and focus group. In this way, I interviewed 15 middle class members based on theoretical sampling, and continued interviews until I reached theoretical saturation. Furthermore, data was analyzed and interpreted with the help of the content analysis method. According to the findings of this research, while the economic, cultural, social, and symbolic capitals of middle class members were considerably increased in 80s and 90s, such capitals have been dramatically decreased since mid-90s. Then, the most of interviewees, thanks to the growth of their diverse capitals, upgraded themselves in the fields of power and social classes between the beginning of the 80s and mid-90s. In contrast, they lost their previous positions and fell into lower positions between mid- 90 and the end of this decade.

Keywords: middle class, lifestyle, economic capital, cultural capital, social capital, symbolic capital.

* Assistant Professor of Department of Sociology, Institute of Culture, Arts and Communication, Tehran,
Iran, taslimi@ricac.ac.ir

Date received: 21/01/2025, Date of acceptance: 10/04/2025

Introduction

Middle class in Iran has been considered as a controversial issue so that it has been described with quite different labels by social scientists. While some intellectuals reckon that it is the engine of development and modernization in Iran, others contemplate that it is a passive, egoistic, and consumer class. At that point, doing research about the distinctive Characteristics of middle class members' life style and their various capitals can be a significant issue. As I carry out my research thanks to Pierre Bourdieu's theoretical perspective on social class and lifestyle, describing and analyzing economic, cultural, social, and symbolic capitals of middle class members will be a useful and practical purpose.

This research aims at describing and analyzing different qualities of middle class members' lifestyle in 80s and 90s in Tehran and recognizing various aspects of their lifestyle evolutions. The main questions of the present article are: what were the features of middle class members' lifestyle and their evolutions in 80s and 90s in Tehran? What were the main elements which led to the evolutions of middle class members' lifestyle in 80s and 90s in Tehran?

Materials & Methods

To carry out my research and collect data I used life history and focus group methods. In this way, I interviewed 10 middle class members using life history and 5 middle class members using focus group. All interviews were semi-structured interviews. Samples were selected with the help of theoretical sampling, and the number of interviews was determined based on reaching to theoretical saturation. Furthermore, data was analyzed and interpreted with the help of the qualitative content analysis method. In such a way, I coded data and recognized main concepts and categories to find some specific patterns.

Discussion & Result

Based on the data which is extracted from interviews with middle class members, it is possible to recognize main categories and find patterns. Thus, it can be said that the main categories of the present research include: going to café and restaurant, buying clothes, travelling domestically and abroad, studying book and journals, watching TV, surfing the Internet, going to cinema, theater, and concert, listening to music, watching film and series at home, membership in groups, having friendship and family relationships, participating in different rituals, social status and prestige,

income, ownership, and purchasing power, education, gender, age, marital status, and childbearing.

The findings of the present investigation indicate that middle class members were going to café, restaurant, cinema, theater and concert in 80s and early 90s more than in late 90s. In the same way, middle class members were buying clothes, traveling to domestic and foreign destinations, studying books and journals, watching TV, film and series, and listening to music in 80s and early 90s more than in late 90s. The same pattern can be seen about membership in groups, having friendship and family relationships, and participating in different rituals. In other words, interviewees in 80s and early 90s were attending in distinctive groups and rituals and were visiting their friends and family members more than in late 90s. In such a way, the interviews with middle class members demonstrate that these individuals had the higher level of social status and prestige and purchasing power in 80s and early 90s in comparison to the level of their social status and purchasing power in late 90s.

Conclusion

Thanks to the four kinds of capital which is recognized by Pierre Bourdieu, it can be possible to analyze the social trajectory of middle class members with regard to the evolution of their economic, cultural, social, and symbolic capitals in 80s and 90s. Then, it sounds that while the above-mentioned capitals of interviewees were increased in 80s and early 90s, the middle class interviewees encountered the declining trend in the amount of their capitals in 90s.

Generally speaking, each of the interviewees based on their distinctive habitus and their achieved capitals have occupied different positions in the fields of social class and power. They experienced a growing path in the fields of social class and power in 80s whereas they lost their older statuses and dropped to the lower positions in 90s.

Taking into account the reasons of interviewees' lifestyle and capitals evolutions in 80s and 90s, most of them mentioned the evolution of economic and financial indexes, changing the social and cultural atmosphere, immigration and death of relatives and friends, Corona virus pandemic, getting marriage, childbearing, and getting older.

Based on the most of interviewees' perspective, inflation and decrease in purchasing power can mainly explain the reduction of going to café, restaurant,

cinema, theater, and concert, buying clothes, travelling, visiting relatives and friends, and participating in social rituals between middle class members in 90s. Moreover, in their viewpoint, immigration, death of relatives and friends, and Corona virus pandemic considerably reduced family and friendly relationships between middle class members in 90s.

Bibliography

- Azad Armaki, Taghi & Saghafi, Morad (2019) lectures in "Middle class in the contemporary social theory" meeting, Tehran, The research center for culture, art and communication. [in Persian]
- Abazari, Yousef (2018) Lectures in "critical investigation on economic and culture relations" meeting, Tehran, The research center for culture, art and communication. [in Persian]
- Araghi, Gholamreza (2007) New middle class and its effects in post Islamic revolution, Political science, 38: 31-50. [in Persian]
- Askariipoor, Habib, Karimimaleh, Ali, Tavasoli RoknAbadi, Majid (2020) The New Middle Class and the Transition to Democracy in the Islamic Republic of Iran, Iranian political research, 7 (24). [in Persian]
- Ashraf, Ahmad & Azizi, Beno (2009) Social classes, state and revolution in Iran, Translated in Persian by Soheila Torabi Farsani, Tehran: Niloofar. [in Persian]
- Azghandi, Alireza & Hesam ghazi, Rozhan (2013) new middle class intellectual attitude and its role in the development of Islamic republic of Iran, Political studies, No 22. [in Persian]
- Bahrani, Mohammad hosein (2009) Middle class and political evolutions in the contemporary Iran (1941-2001), Tehran: Aghah. [in Persian]
- Behdad, Sohrab & Nomani, Farhad (2010) Thirty Years of Social Class Reshuffling in Iran, Goftegoo, 17-53. [in Persian]
- Bourdieu, Pierre (2002), Outline of a theory of practice, Translated in Persian by Morteza Mardiha, Tehran: Naghsho neghar. [in Persian]
- Bourdieu, Pierre (2011) Distinction, Translated in Persian by hasan chavoshian, Tehran: sales. [in Persian]
- Bourdieu, Pierre (1984) Distinction, a Social Critique of Judgment of Taste, Translated by Richard Nice, London: Routledge & Keagen Paul.
- Crompton, Rosemary (2019) Class and stratification, translated in Persian by Nayebi Hooshang, Tehran: Ney. [in Persian]
- Ebrahimabadi, Hosseien, (2013) Interdisciplinary approach to lifestyle, looking at Iran, Interdisciplinary studies in the humanities, 5 (4):33-54. [in Persian]
- Eskandarian, Gholamreza & JafarzadePoor, Forouzan & Zamani, Simin (2021) Typology of cultural consumption among the younger generation, Sociological Cultural studies, 11 (4):1-28. [in Persian]

195 Abstract

- Flick, Uwe (2012) An introduction to qualitative research, Translated in Persian by Hadi Jalili, Tehran: Ney. [in Persian]
- Giddens, Antony (2006) Modernity and self-identity, translated in Persian by Movafaghian Naser, Tehran: Ney. [in Persian]
- Hasani, Mohammad hosien & Zokaei, Mohammad Saeed& Talebi, Aboutorab & Entezari, Ali (2017) Conceptualizing Cultural lifestyle, Sociological Cultural studies, 8 (1): 23-44. [in Persian]
- Hossini, Mohammadreza, Navabakhsh, Mehrdad, Rahimi, Zahra (2019) Sociological Study of the effect of lifestyle on aggression and urban vandalism of youth and young adults in Lorestan province, 10 (2): 1-28. [in Persian]
- Jenkins, Richard (1996) Pierre Bourdieu, London: Routledge.
- Kalantari, Abdolhosien & Rostamalizadeh, Valiollah & Nasimafza, Azam (2013) Education and cultural consumption in Tehran, Social studies and research in Iran, 2 (1): 111-131. [in Persian]
- Kalantari, Abdolhosien & Taslimi Tehrani, Reza (2014) Sociological and geographical differences of life style in Tehran, Sociological review, 20 (2): 187- 208. [in Persian]
- Kashfi, mina & sharifzadeh, mohamadreza & khoie, mahsa (2022) Sociological analysis of classical music education in Iran based on Bourdieu's theories case study: piano, Sociological cultural studies, 13 (1): 105-124. [in Persian]
- Kazemi, Abbas & Amirebrahimi, masrat (2021) Megamalls and large shopping centers in Tehran, Tehran: Tehran urban planning and research center.[in Persian]
- Khoie, Seyed Mohammad Mahdi (2020) the analyze of cultural consumption in Iran society in the analyze of media consumption, Azizi Mehr, Khayam, Tehran: The research center for culture, art and communication. [in Persian]
- Khorramshad, Mohammad bagher & Kord, fazel (2019) The Effectiveness of the New Middle Class on the Realization of Electoral Participation in Iran (1997-2017), 2 (6): 79-109. [in Persian]
- Kouritzin, Sandra. G (2000) Bringing life to research: Life history research and ESL, TESL Canada Journal, 12 (2): 15-35.
- Majidi Hasan & Mohammad Rostam Por (2023) The Approach of Government to New Middle Class in Islamic Republic of Iran (1989-2005) National interest studies, 8 (30): 79-103. [in Persian]
- Maljoo, Mohammad (2021) More consumption, less consent, In Kamvari, Nazli (2021) In the Middle, on the Margins (Collection of Articles), Zamane media. [in Persian]
- Masoudi, Fariba (2015) Targeting subsidies and their impact on the new middle class, Politics, 2 (5): 71-88. [in Persian]
- Mayeli, Mohammad Reza & Khanjani, Jahanbakhsh (2018) The new middle class and the development of the public sphere in Iran study period, 1376 to 1384, Politics, 48 (1): 123-142. [in Persian]
- Moghadamfar, ataallah (2018) The evolution and position of the middle class in contemporary Iran, Tehran: Aryaban. [in Persian].

- Mohammadpoor, Ahmad (2013) Qualitative research method, Tehran: Sociologists. [in Persian]
- Nikfar, Mohammadreza (2021) The middle class and its poor layers, In Kamvari, Nazli (2021) In the Middle, on the Margins (Collection of Articles), Zamane media. [in Persian]
- Rezaee, Mohammad (2020) The studies of cultural consumption, Tehran: ICSCS. [in Persian]
- Sadeghipour Roudsari, Mahya & Alimohammadi, Parisa & Moazzami, Manoochehr (2020) Evaluation of Physical Factors Affecting Cultural Consumption Patterns in Shopping Centers; Case Study: Palladium, Kourosh, and Tirajeh Shopping Centers in Tehran, 13 (30):151-166. [in Persian]
- Savage, Mike (2015) Social class in 21st century, Pelican.
- Sedaghat, Parviz (2021) The expansion and contraction of the middle class in Iran, In Kamvari, Nazli (2021) In the Middle, on the Margins (Collection of Articles), Zamane media. [in Persian]
- Serajzadeh, Seyed Hossein & bagheri, Leila (2017) Systematic review of researches on lifestyle after the 2000's, culture-communication studies, 18 (37): 131-162. [in Persian]
- Shahriari, Heidar (2021) Ideological gaps of new middle class after Iran Islamic Revolution, Political and international approaches, 12 (4): 13-44. [in Persian]
- Shamsaldinnezhad, Majid & Taheri, abolghasem & azghandi, Alireza (2019) The role of new middle class in Iran political development in post revolution emphasizing on political participation, Political studies, 11(43): 23-45. [in Persian]
- Swartz, David (1997) Culture & Power: The sociology of Pierre Bourdieu. USA: University of Chicago Press.
- Tohidlou, Somayeh (2022) A Critical Review of Religious Lifestyle Studies, cultural studies and communication, 18 (69): 101-131. [in Persian]
- Tohidlou, Somayeh & Zakeri, Alireza (2021) Lifestyle in Iran's post-revolutionary development plans: culture-economics conflict and the chasm in politics, Sociological Cultural studies 12 (2): 25-53. [in Persian]
- Turner, Jonathan H (1998) The structure of Sociological Theory, Wadsworth Publishing Company.
- Wright, Erik Olin (2022) Understanding class, translated in Persian by Mohammad Hossien Bahrani, Tehran: Agah. [in Persian]
- Wright, Erik Olin (2016) Approaches to Class Analysis, translated in Persian by Yousef Safari, Tehran: Lahita. [in Persian]
- Zokaee, Muhammad Saeed, Omid, Mahdi (2021) religion and consumption in urban everyday life, Sociological cultural studies, 11 (4): 59-86. [in Persian]

تحلیل تحولات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط در شهر تهران (۱۳۸۰-۱۴۰۰ ه.ش)

رضا تسلیمی طهرانی*

چکیده

طبقه متوسط و سبک زندگی اعضای آن موضوع مباحث و مناقشات گوناگونی بوده است. پژوهش حاضر به دنبال شناخت، توصیف و تحلیل ابعاد مختلف سبک زندگی اعضای این طبقه و تحولات آن در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ در شهر تهران است. در این راستا، از دیدگاه‌های نظری پی‌یر بوردیو در مورد طبقات اجتماعی و سبک زندگی استفاده می‌شود. در اینجا، با استفاده از روش‌های سرگذشت پژوهی و گروه متمرکز با ۱۵ نفر از اعضای این طبقه مصاحبه شده و با استفاده از روش تحلیل محتوی کیفی اطلاعات تحلیل شده‌اند.

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، در حالی که در دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین اعضای طبقه متوسط افزایش یافته‌اند، روند تغییر این سرمایه‌ها از اواسط دهه ۹۰ تا امروز کاهشی بوده است. بر این اساس، اغلب مصاحبه‌شوندگان متناسب با افزایش سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین‌شان از ابتدای دهه ۸۰ تا اواسط دهه ۹۰ در میدان‌های طبقات اجتماعی و قدرت مسیر رو به رشدی را در پیش گرفته‌اند و از اواسط دهه ۹۰ تا پایان این دهه در روندی نزولی در حال از دست دادن موقعیت‌های میدانی پیشین و سقوط به جایگاه‌های فرودست بوده‌اند. از دیدگاه اغلب مصاحبه‌شوندگان، تورم، گرانی و کاهش قدرت خرید از سالهای میانی دهه ۹۰ به این سو عامل اصلی تحولات ذکر شده بوده است.

کلیدواژه‌ها: طبقه متوسط، سبک زندگی، سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، سرمایه نمادین.

* استادیار گروه جامعه‌شناسی، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، تهران، ایران، taslimi@ricac.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۶

۱. مقدمه

طبقه متوسط یکی از مهمترین طبقات جامعه ایران است که از دیدگاه گروهی از متفکران به عنوان موتور تغییرات اجتماعی، نوسازی، توسعه و آگاهی بخشی (آزاد و ثقفی، ۱۳۹۸) در نظر گرفته می‌شود. این در حالی است که برخی متفکران، اعضای این طبقه را افرادی نفع طلب، فردگرا، خودمحور، منفعل، رقابت طلب و بی تفاوت نسب به معضلات اجتماعی و سیاسی (اباذری، ۱۳۹۷، خویی، ۱۳۹۹) می‌دانند. از اینرو شناخت ویژگی‌ها و خصوصیات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط از اولویت برخوردار است تا تصویر روشن‌تری از اعضای این طبقه به دست آید. از سوی دیگر، طبقه متوسط و اعضای آن در دهه‌های اخیر با تغییرات و تحولات گوناگونی مواجه شده است که شناخت این تحولات و عوامل موثر بر آنها می‌تواند دریچه‌ای به فهم و تحلیل تغییرات اجتماعی کلان‌تر در جامعه باشد.

در دهه‌های اخیر، جایگاه اعضای طبقه متوسط در میدان‌های مختلف اجتماعی متناسب با تغییرات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی رخ داده در جامعه تغییر کرده است. این تغییرات با تحولات رخ داده در سرمایه‌های گوناگون اعضا و ویژگی‌های منشی آنها هم راستا بوده و سبک زندگی آنها را متحول کرده است.

در این راستا، توصیف و تحلیل ویژگی‌ها و خصوصیات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط در شهر تهران در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ و تحولات آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و می‌تواند ما را در شناخت ابعاد گوناگون این طبقه یاری نماید. متناسب با چنین ملاحظاتی می‌توان پرسید: ۱. ویژگی‌های سبک زندگی اعضای طبقه متوسط و تحولات آن در شهر تهران در دوره زمانی ۱۴۰۰-۱۳۸۰ چه بوده است؟ ۲. چه عوامل و زمینه‌هایی در تحولات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط در شهر تهران موثر بوده است؟

۲. بررسی پیشینه پژوهش

طبقه متوسط و سبک زندگی آن موضوع پژوهش‌های مختلفی بوده است که در قالب کتاب یا مقاله انتشار یافته‌اند. این آثار به طبقه متوسط و سبک زندگی اعضای آن از دوران پهلوی تا حال توجه کرده‌اند و به بررسی و تحلیل ابعاد گوناگون آن پرداخته‌اند. عناوین برخی از این کتاب‌ها عبارتند از: «طبقه متوسط و تحولات سیاسی در ایران معاصر (۱۳۲۰-۱۳۸۰) اثر محمد حسین بحرانی (۱۳۸۸) و «تحول و جایگاه طبقه متوسط در ایران معاصر» اثر عطاالله

مقدم فر (۱۳۹۷). مقالات منتشر شده در این حوزه غالباً به بعد سیاسی طبقه متوسط اشاره دارند و آن را در کشاکش تحولات سیاسی تحلیل کرده اند. همچنین پژوهش‌های دیگری در این حوزه منتشر شده است که اگرچه به نحو مستقیم به طبقه متوسط و سبک زندگی آن نپرداخته‌اند اما در ارتباطی تنگاتنگ با آن قرار دارند. عناوین برخی از این کتاب‌ها و مقالات عبارتند از: «مگامال‌ها و مجتمع‌های بزرگ تجاری در تهران؛ مطالعه‌ای جامعه‌شناختی» اثر کاظمی و امیر ابراهیمی (۱۴۰۰)، «سبک زندگی در برنامه‌های توسعه بعد از انقلاب: تعارض اقتصاد و فرهنگ؛ شکاف در سیاست» (۱۴۰۰)، «مطالعات مصرف فرهنگی، تحلیلی از زیست فرهنگی دانشجویی» از محمد رضایی (۱۳۹۹)، «مطالعات فرهنگی، مصرف فرهنگی و زندگی روزمره در ایران» از عباس کاظمی (۱۳۸۷)، «تحولات سبک زندگی در ایران» از کرم حبیب پور (۱۳۹۵)، «بررسی انتقادی سبک زندگی دینی» از سمیه توحیدلو (۱۴۰۱)، «گونه‌شناسی الگوهای مصرف فرهنگی در میان نسل جوان» از اسکندریان، جعفرزاده پور و زمانی (۱۳۹۹)، «ارزیابی عوامل کالبدی موثر بر الگوهای مصرف فرهنگی در مراکز خرید مطالعه موردی: مراکز خرید پالادیوم، کوروش و تیرازه در شهر تهران» از صادقی پور رودسری، علیمحمدی و معظمی (۱۳۹۹)، «تحلیل نظام مند پژوهش‌های سبک زندگی بعد از دهه ۸۰» سراج زاده و باقری (۱۳۹۶)، «تحصیلات و مصرف فرهنگی در شهر تهران» از کلاتری، رستمعلی زاده و نسیم افزا (۱۳۹۲)، «رویکردی میان رشته‌ای به سبک زندگی با نگاهی به جامعه ایران» از حسین ابراهیم آبادی (۱۳۹۲).

به نحوی که مشاهده می‌شود ابعاد مختلفی از طبقه متوسط و سبک زندگی آن در پژوهش‌های ذکر شده مورد توجه قرار گرفته‌اند. با این حال هیچ کدام از پژوهش‌های فوق به نحو مشخص به توصیف و تحلیل سبک زندگی اعضای طبقه متوسط در شهر تهران نپرداخته‌اند ضمن آنکه از لحاظ زمانی و مکانی نیز بر دهه‌های ۸۰ و ۹۰ و شهر تهران تمرکز نکرده‌اند. در نتیجه پژوهش حاضر امیدوار است بتواند ضمن استفاده از یافته‌های تحقیقات ذکر شده با تحلیل و تفسیر داده‌ها و اطلاعات مرتبط به اهداف مشخص خود دست یابد.

۳. چارچوب مفهومی

به نحو کلی، رویکردهای موجود به طبقات اجتماعی را می‌توان به سه گروه اصلی رویکردهای مارکسیستی، کارکردگرایی و رابطه‌گرایی تقسیم کرد. رویکردهای مبتنی بر

رابطه‌گرایی بر خلاف رویکردهای مارکسیستی و رویکردهای مبتنی بر کارکردگرایی تلاش می‌کنند با در نظر گرفتن همزمان عوامل ساختاری و عاملی تغییر و نظم را در ارتباط با یکدیگر تحلیل کنند. در اینجا برخلاف رویکردهای کارکردگرایی و مارکسیستی، طبقه بر اساس تقسیم کار و شغل و پیشه فرد یا با اتکا به مفاهیمی مانند استعمار تعریف نمی‌شود بلکه بر فرآیندهایی تاکید می‌گردد که بر اساس آنها منابع به نحو نابرابر انباشت می‌شوند (سویج، ۲۰۱۵: ۴۲). در این راستا، در تحقیق حاضر استفاده از رویکردهای مبتنی بر رابطه‌گرایی در دستور کار قرار دارد. از میان نظریه‌های مبتنی بر رابطه‌گرایی نیز از آنجا که به نظر می‌رسد پی‌یر بوردیو دیدگاه‌های خود را در قالب دستگاه نظری جامع‌تر و منسجم‌تری ارائه داده است و در آثار مختلف خویش و از جمله در «تمایز» به نحو مفصل‌تری به تحلیل طبقات اجتماعی پرداخته است، استفاده از رویکرد او ارجح دانسته می‌شود.

پی‌یر بوردیو با طرح جامعه‌شناسی رابطه محور و با ابداع مفاهیمی چون میدان (field)، منش (habitus) و سرمایه (capital) دستگاه نظری خویش را پی‌می‌افکند. درک مفهوم منش مستلزم آشنایی با مفهوم طبع (Disposition) است به نحوی که بوردیو در تعریفی منش را به عنوان نظامی از طبایع در نظر می‌گیرد (شوارتز، ۱۳۹۷: ۱۰۳). میدان به عنوان شبکه روابط عینی موقعیت‌های مشخص در نظر گرفته می‌شود. عوامل انسانی یا نهادها اشغال کنندگان موقعیت‌های میدانی هستند و هر موقعیت شرایط خاص خویش را بر اشغال کننده‌اش تحمیل می‌کند (جنکینز، ۱۹۹۶: ۸۵).

از نظر بوردیو میدان طبقات اجتماعی وسیع‌ترین میدان و میدان قدرت مهم‌ترین میدان اجتماعی است. میدان‌های دیگر در درون این میدان قدرت دارند و تحولات دیگر میدان‌های اجتماعی به تبع تحولات میدان قدرت صورت می‌گیرد (شوارتز، ۱۹۹۷: ۱۳۶). افزون بر این، بوردیو سرمایه را منبعی ارزشمند و موضوع نزاع اجتماعی در میدان می‌داند. او سرمایه را به عنوان برخورداری از حقوق انحصاری در مورد آینده تعریف می‌کند (سویج، ۲۰۱۵: ۴۲). بوردیو به نحو کلی ۴ نوع سرمایه را تشخیص می‌دهد: ۱- سرمایه اقتصادی ۲- سرمایه اجتماعی ۳- سرمایه فرهنگی ۴- سرمایه نمادین (ترنر، ۱۹۹۸: ۵۱۲). از دیدگاه او، طبقات مختلف و از جمله طبقه متوسط بر اساس توزیع سرمایه‌های مختلف و از جمله سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی در درون میدان طبقات اجتماعی تشخیص داده می‌شوند. بر این اساس، هر کدام از طبقات خود به سه پاره طبقه تقسیم می‌شوند و در مورد

طبقه متوسط از طبقه‌ی متوسطِ بالا، طبقه‌ی متوسطِ متوسط و طبقه‌ی متوسطِ پایین نام برد (همان: ۵۱۳).

مبتنی بر آراء بوردیو، مفاهیم طبقه و سبک زندگی با یکدیگر در رابطه‌ای هومولوژیک (همتا) قرار دارند و میزان و نحوه‌ی ترکیب سرمایه‌های اقتصادی (مانند: درآمد و مالکیت) و فرهنگی (مانند: مدرک تحصیلی، آثار فرهنگی و شخصیت و خلق و خوی) فرد همتای سبک زندگی او است. از دید بوردیو، تفاوت‌ها در سبک زندگی، عمیقاً بر منازعات بر سر جایگاه افراد در فضای اجتماعی و خود ساختار آن فضا دلالت دارد. این نشان می‌دهد که منازعه میان طبقات و بین پاره طبقه‌ها دارای مولفه‌ی نمادینِ گریزناپذیری است (رایت و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۳). بوردیو سبک زندگی را به عنوان نظام عملکردهای عینی و ذهنی یا سلیقه در نظر می‌گیرد (حسینی، ذکایی، طالبی و انتظاری، ۱۳۹۶: ۳۵). از دیدگاه بوردیو، سبک زندگی همان فضایی است که کنشگران در آن می‌آموزند چگونه زندگی کنند، چه چیز را ارجح بدانند و در نهایت چه چیز را زیبا بشمارند (حسینی، نوابخش و رحیمی، ۱۳۹۸: ۷) همچنین از دید او، مصرف عامل اساسی دستیابی به اشکال خاصی از سرمایه است که در میدان‌های مختلف کسب می‌شوند تا بدین ترتیب به تمایز و به تبع آن به هویت‌یابی و تشخیص منجر شوند (ذکایی و امیدی، ۱۳۹۶: ۲۳). پژوهش حاضر تلاش می‌کند با استفاده از رویکرد نظری بوردیو در مورد طبقات اجتماعی و سبک زندگی به تحلیل تحولات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط در شهر تهران در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ پردازد.

۴. روش تحقیق

در پژوهش حاضر، به منظور بررسی و محدود کردن مفهوم طبقه متوسط و پاره طبقات آن (متوسط پایین، متوسط متوسط و متوسط بالا) در جامعه ایران امروز و تعیین شاخص‌های سبک زندگی طبقه‌ی متوسط با بیش از ۲۰ نفر از جامعه‌شناسان متخصص در حوزه‌ی طبقات اجتماعی و سبک زندگی مکاتبه شد و پاسخ‌های آنها مورد بررسی قرار گرفت. بر این اساس، شاخص‌های شغل، درآمد و تحصیلات (بر اساس توزیع سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی مورد نظر پی‌یر بوردیو) به عنوان شاخص‌های تفکیک طبقات و پاره طبقات در نظر گرفته شد و طبقه متوسط به سه پاره طبقه بالا، متوسط و پایین تقسیم شد. همچنین، شاخص‌های گوناگون سبک زندگی تشخیص داده شد و استفاده از آنها در دستور کار قرار

گرفت. در مرحله بعد تلاش شد با استفاده از روش‌های سرگذشت پژوهی (Life history) و مصاحبه گروهی (گروه متمرکز یا روایت گروهی)، خصوصیات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط توصیف و تحلیل شود. در اینجا، مصاحبه‌ها از نوع مصاحبه روایی، عمیق و نیمه‌ساختاریافته و نمونه‌گیری از نوع نمونه‌گیری هدفمند و نظری (فلیک، ۱۳۹۱: ۱۳۸) است.

در این پژوهش، به منظور تحلیل و تفسیر داده‌های مستخرج از متون و مصاحبه‌ها از روش تحلیل محتوی کیفی استفاده می‌شود. در این راستا داده‌های جمع‌آوری شده کدگذاری، مقوله‌بندی و تحلیل می‌شوند. مراحل کار در پژوهش پیش‌رو عبارت‌اند از: آماده‌سازی داده‌ها، تعریف واحد تحلیل، تعیین طرح کدبندی، آزمودن طرح کدبندی روی متن یا محتوای مورد مطالعه، کدبندی کل متن، ارزیابی همسازي مقوله‌ها، استنتاج از داده‌های کدبندی‌شده و در نهایت، ارائه یافته‌ها (محمدپور، ۱۳۹۲: ۱۰۰).

لازم به ذکر است که بر اساس اصول حاکم بر انجام پژوهش کیفی، یافته‌های تحقیق حاضر محدود به مصاحبه‌شوندگان بوده و قابل تعمیم به کل اعضای طبقه متوسط در شهر تهران نیست اما براساس منطق نمونه‌گیری هدفمند و نظری این یافته‌ها می‌تواند بینش‌هایی را در مورد اعضای این طبقه ارائه کند و در راه تحلیل مولفه‌های هویت آنها مورد استفاده قرار گیرد.

در پژوهش حاضر در مجموع با ۱۰ نفر از اعضای طبقه متوسط ساکن در شهر تهران در قالب روش سرگذشت پژوهی مصاحبه شد. افزون بر این، با ۵ نفر از افراد در قالب یک گروه متمرکز مصاحبه شد. ملاک پایان انجام مصاحبه‌ها دستیابی به اشباع نظری است.

مشخصات مصاحبه‌شوندگان در جدول زیر ارائه می‌شود:

ردیف	نام	سن	جنسیت	تحصیلات	شغل	متوسط درآمد ماهیانه	تاهل / فرزند	پاره طبقه
۱	مهدی	۴۱	مرد	دکتری	هیئت علمی	۲۵ میلیون	مجرد	طبقه متوسط پایین
۲	فرهاد	۴۰	مرد	کارشناسی ارشد	مدیر و معلم مدرسه	۴۰ میلیون	مجرد	طبقه متوسط متوسط
۳	فرید	۴۵	مرد	دکتری	مدیر فرهنگی دانشگاه	۵۰ میلیون	متاهل / یک	طبقه متوسط متوسط
۴	نوید	۳۹	مرد	کارشناسی	کارمند شرکت	۷۰ میلیون	مجرد	طبقه متوسط بالا

تحلیل تحولات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط ... (رضا تسلیمی طهرانی) ۲۰۳

ردیف	نام	سن	جنسیت	تحصیلات	شغل	متوسط درآمد ماهیانه	تاهل / فرزند	پاره طبقه
۵	هانا	۳۷	زن	کارشناسی ارشد	مدیر منابع انسانی شرکت خصوصی	۸۰ میلیون	متاهل / صفر	طبقه متوسط بالا
۶	هیوا	۴۲	زن	کارشناسی ارشد	مدیر سازمان هواپیمایی	۸۰ میلیون	متاهل / دو	طبقه متوسط بالا
۷	محمود	۷۸	مرد	کارشناسی ارشد	مدرس و مهندس راه و ساختمان	۴۰ میلیون	متاهل / سه	طبقه متوسط متوسط
۸	لعا	۴۶	زن	دکتری	پزشک	۸۰ میلیون	متاهل / دو	طبقه متوسط بالا
۹	شهلا	۴۲	زن	دکتری	مدیر شرکت / خانه دار	۷۰ میلیون (درآمد همسر)	متاهل / دو	طبقه متوسط بالا
۱۰	سمیه	۳۹	زن	کارشناسی	خانه دار	۶۰ میلیون (درآمد همسر)	متاهل / دو	طبقه متوسط متوسط
۱۱	پیام	۴۰	مرد	کارشناسی	فروشنده / واردات و صادرات	۱۱۰ میلیون	مجرد	طبقه متوسط بالا
۱۲	لیلا	۳۵	زن	کارشناسی	حسابدار	۵۰ میلیون	مجرد	طبقه متوسط متوسط
۱۳	نوا	۳۶	زن	کارشناسی	کارمند شرکت	۲۵ میلیون	مجرد	طبقه متوسط پایین
۱۴	سایه	۳۷	زن	کارشناسی	مربی کودکان	۲۰ میلیون	متاهل / یک	طبقه متوسط پایین
۱۵	شهاب	۵۳	مرد	کارشناسی ارشد	معمار	۳۵ میلیون	مجرد	طبقه متوسط متوسط

۵. یافته‌های پژوهش

۱.۵ سبک زندگی اعضای طبقه متوسط در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ در ایران

بر اساس سرگذشت پژوهی‌ها و مصاحبه‌های روایی و گروه متمرکز انجام شده با افراد و با استفاده از روش تحلیل محتوی کیفی می‌توان مفاهیم و مقولات اصلی مختلف را تشخیص داد و با توجه به آنها به تشخیص و تحلیل الگوهای موجود پرداخت. با دقت در روایت‌های بیان شده از سوی پاسخگویان مقولات اصلی پژوهش حاضر عبارتند از:

کافی شاپ	رستوران	خرید پوشاک	مراکز خرید	سفر داخلی	سفر خارجی
کتاب	روزنامه/مجله	تلویزیون/ماهواره	شبکه‌های اجتماعی	سینما	تئاتر
فیلم/سریال	موسیقی/کنسرت	روابط دوستی	عضویت در گروه‌ها	روابط خانوادگی	شرکت در آیین‌های اجتماعی
شان و منزلت اجتماعی	درآمد/مالکیت/قدرت خرید	تحصیلات	سن	وضعیت تاهل	فرزندآوری
جنسیت					

در مورد رفتن به کافی شاپ به عنوان یکی از مولفه‌های سبک زندگی مصاحبه شونده‌گان می‌توان گفت اغلب آنها در دهه ۸۰ چندان به صرف غذا و وقت گذرانی در آنجا علاقه مند نبودند. در برابر، مصرف فضا، خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها و تعامل با دوستان در کافی شاپ در اوایل و سال‌های میانی دهه ۹۰ به یکی از مهمترین مولفه‌های سبک زندگی مصاحبه شونده‌گان تبدیل شده است. از سوی دیگر، به تدریج و با نزدیک شدن به اواخر این دهه کافی شاپ رفتن غالباً به دلیل هزینه بالا آن در بین اغلب مصاحبه شونده‌گان کمرنگ شده است. به بیان دیگر، مصاحبه شونده‌گان اعلام می‌کنند که دفعات رفتن به کافی شاپ از اواسط دهه ۹۰ به این سو به نحو قابل توجهی کاهش یافته است.

سمیه: «فکر می‌کنم دهه ۸۰ رستوران و کافی شاپ خیلی بیشتر بود یعنی سالی که من رفتم دانشگاه ۸۳ تا ۸۷ خیلی زیاد بود چون با دوستانم می‌رفتیم بیرون بین کلاس‌ها که فاصله بود رستورانی کافی شاپی. سال ۸۶ هم که ازدواج کردم باز همینطور تا سال ۹۰ باز خیلی رستوران رفتن داشتیم کافی شاپ گردی داشتیم. سال ۹۰ به بعد بازم تا ۹۳ بود خیلی بود. الان خوب خیلی کم شده هم مسائل مالیش هست که خیلی گرون شده هم چاقی بچه هاست که غذای رستوران رو بیشتر می‌خورن چون خوشمزه تره و کمترش کردیم. اگر هم بگیرم سعی می‌کنم غذاهای رژیمی باشه».

سایه: «من اون موقع بیشتر کافه می‌رفتم به نسبت الان. هزینه‌های کافی شاپ رفتن الان خیلی زیاد شده. قبلاً کلی کافه می‌رفتیم برگرم می‌خوردیم. اما بعد از یه تایمی دیگه نمی‌شد راحت چیز میز خورد».

رستوران رفتن، صرف غذا در آن و معاشرت با دوستان یا اعضای خانواده بخش قابل توجهی از سبک زندگی اغلب مصاحبه شونده‌گان از ابتدای دهه ۸۰ تا امروز بوده است.

تحلیل تحولات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط ... (رضا تسلیمی طهرانی) ۲۰۵

هرچند از اواسط دهه ۹۰ با افزایش هزینه رستوران‌ها از دفعات رفتن به آنها کاسته شده است.

مهدی: «من حدود سال ۹۰ اصلاً خونه غذا نمی‌خوردم. اگه ناهار سر کار بودم شام هم بیرون می‌خوردم. اصلاً آشپزخونه فعال نبود. کافه و رستوران و طبیعت‌گردی و سفر زیاد بود. هم تون مالیش رو داشتم هم اقتضای سن و سالم بود. اما الان اصلاً نمیشه بیرون غذا خورد. اگه بخوای زیاد بیرون غذا بخوری باید کل حقوقت رو بدی برای هزینه غذا».

بخش قابل توجهی از مصاحبه شوندگان روایت می‌کنند که در طول دهه ۸۰ و در اوایل دهه ۹۰ به خرید لباس‌های برند از بوتیک‌ها، مراکز خرید و مال‌ها مشغول بوده‌اند. آنها خود را اهل پرسه زدن در مال‌ها و خرید لباس از فروشگاه‌های واقع شده در آنها معرفی می‌کنند. با وجود این، از اواسط دهه ۹۰ به این سو، روند ذکر شده با افزایش قیمت لباس‌ها رو به کاهش گذاشته است به نحوی که اکنون بسیاری از آنها دیگر لباس برند نمی‌خرند و از مال‌ها و مراکز خرید مشهور خرید نمی‌کنند. در برابر، آنها به خرید از مغازه‌های معمولی‌تر یا خریدهای اینترنتی روی آورده‌اند. بعضی از آنها ترجیح می‌دهند لباس‌های خود را در هنگام سفرهای خارجی معهود خویش به کشورهای همسایه و به یکباره انجام دهند تا هم در وقت و انرژی صرفه جویی کرده باشند و هم از کیفیت لباس‌های خریداری شده مطمئن باشند. برخی نیز ترجیح می‌دهند لباس‌های خود و اعضای خانواده را به نحو اینترنتی و از سایت‌های فروش لباس در کشورهایی مانند ترکیه تهیه کنند. به این ترتیب، از دید آنها مال‌ها دیگر مراکز مناسبی برای خرید لباس و پرسه زنی نیستند.

هیوا: «دهه ۸۰ تا اواسط ۹۰ یادمه که خریدهام حضوری بود تو پاساژهای تهران. مثلاً یادمه تو تیراژه تجریش یا تو ولیعصر خرید می‌کردیم. اون موقع هم کمتر به برند توجه می‌کردم و الان بیشتر توجه دارم. الان انگار جو جامعه و اینستاگرام و اینا بیشتر سمت برندها رفته و آدم دقت می‌کنه که برند لباس‌ها چیه. از اواسط دهه ۹۰ که باب این خریدهای آنلاین باز شد دیگه الان یادم نیست که تو چند سال اخیر پاساژی رفته باشم برای خرید و خرید کرده باشم. الان ۶ یا ۷ ساله که من فقط آنلاین خرید کردم. یعنی اصلاً تو پاساژها نمی‌رم مگر وقتی که مجبور بودم که مثلاً فردا باید برم مهمونی و برم یه چیزی بخرم. بیشتر هم از ترکیه آنلاین خرید می‌کنم. البته تو خود تهران هم کالای اירونی رو هم آنلاین می‌خرم. اما خوب قدرت خریدم طی ۲، ۳ سال اخیر اومده پایین. یعنی تو ۳ یا ۴ سال اخیر خیلی کم برای خودم خرید کردم. یعنی نمیشه دیگه از برندها و اینا خرید کرد،

یعنی حتی این آنلاینها هم دیگه خیلی کمتر خرید می‌کنم و از نظر اقتصادی برام سخت‌تر شده».

برخی نیز همچنان عادت پرسه زنی خویش در مال‌ها را حفظ کرده‌اند اما تنها از فود کورت مال‌ها غذا تهیه می‌کنند و در آنجا مشغول خوردن و آشامیدن می‌شوند بی‌آنکه به خرید لباس یا کالای دیگری بپردازند یا به ندرت از فروشگاه‌ها خرید می‌کنند.

شهلا: «من قبلاً از برندها خرید می‌کردم و این از سرگرمی هامون بود که مثلاً پنج شنبه‌ها پاشیم بریم ال سی واکي کی یه دو تا جنس بخریم برای بچه‌ها قیمت‌هاش هم خیلی وقت‌ها آف خورده بود واقعا هم می‌ارزید بعد جمعیت همینجور پشتمون می‌ایستاد خرید می‌کردن الان هم وحشتناک گرونی شده هم کیفیت‌ها چقدر بد شده یعنی یه مانتو که می‌خری برای تابستون دیگه ۳ ماه تابستون که تموم میشه باید بندازیش تو دستگیره‌ها انقدر که جنس‌ها بد شده. هم میزان خرید الان کمتر شده هم گرون‌تر شده. قبلاً یکی از تفریحاتمون این بود که تو این مال‌ها و پاساژها بگردیم و خرید کنیم چون آدم باید یه تنوع بصری داشته باشه دیگه. الان فقط می‌چرخیم توش! یه وقت‌هایی من دلم رو به دریا می‌زنم می‌رم از یه جایی یه چیزی می‌خرم! در همین حد!».

بر اساس روایت اغلب مصاحبه‌شوندگان دفعات سفر کردن در دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ بیشتر از دفعات به مسافرت رفتن در اواسط و انتهای دهه ۹۰ است. همچنین بنا بر اظهارات مصاحبه‌شوندگان سفرها در دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ بسیار متنوع‌تر از سفرهای مرتبط با اواخر دهه ۹۰ و امروز است. این موضوع در مورد سفرهای داخلی و خارجی صدق می‌کند هر چند در مورد سفرهای خارجی از شدت بیشتری برخوردار است. بسیاری از مصاحبه‌شوندگان از سفرهای خارجی خود به کشورهای همسایه و دیگر کشورها در دوره‌های زمانی پیشین یاد می‌کنند در حالی که به گفته آنها در سالهای اخیر امکان سفر به این کشورها را ندارند یا به ندرت می‌توانند تجربه‌های گذشته را تکرار کنند. در مورد سفرهای داخلی نیز از میزان و تنوع آنها در سالهای اخیر کاسته شده است به نحوی که اکنون تنها انجام چند سفر محدود آن هم به مقاصدی که هزینه اقتصادی قابل توجهی را به فرد تحمیل نکند امکانپذیر است.

فرهاد: «من خیلی سفر کردم شاید از ۱۲، ۱۳ سالگی حتی بدون حضور پدر و مادرم. یه دوره‌ای هم با چندتا گروه کوهنوردی می‌رفتم کوه. قبلاً سفرهای جمعی زیاد می‌رفتم اما بعد از برگشت به ایران خیلی دیگه تمایلی به سفرهای پرتعداد ندارم چه تو طبیعت و چه

تحلیل تحولات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط ... (رضا تسلیمی طهرانی) ۲۰۷

تو شهر. الان یا تنها سفر می‌کنم یا با دوستای خیلی نزدیک و کم تعداد. تعداد سفرهام هم در مقایسه با قبل کمتر شده. اون جذابیت و هیجانی که تو جوونی برام داشت الان نداره واقعا. الان دوست دارم اگه جایی می‌رم قبلش در موردش بخونم و بدونم یه کم و ایجوری برام معنی دار تره تا همونجوری یه جاهایی رو برم. الان به راحتی همیشه سفر کرد و باید تو هزینه ها اولویت بندی کرد».

در مورد مطالعه کتاب، روایت تعداد قابل توجهی از مصاحبه‌شوندگان نشان می‌دهد که آنها در گذشته و به عنوان مثال در دهه ۸۰ بیشتر اهل مطالعه بودند و در کنار کتاب‌های درسی، کتاب‌های متنوعی مانند رمان، کتاب‌های تاریخی یا کتاب‌های علمی را نیز مطالعه می‌کردند. این در حالی است که در سالهای اخیر آنها تمایل کمتری به مطالعه کتاب دارند و کتابخوانی به تدریج از سبک زندگی آنها کنار رفته است.

هانا: «اون موقع ها خیلی کتاب می‌خوندم. مثلاً یه کلاس ادبیاتی داشتیم سال سوم دوره کارشناسی و هر کتابی که استاد می‌گفت من می‌گفتم این رو خوندم و اونجا تازه فهمیدم که به نسبت هم سن و سال‌هام خیلی بیشتر کتاب خوندم. الان انگار فضاها و پلتفرم‌های ارتباطی خیلی بیشتر شده کانال‌های خبری و اطلاع رسانی و اینا و آدمها خیلی کم سمت کتاب می‌رن، منم همینطور. در کل اگه بخوام مقایسه کنم سالهای دهه ۸۰ و اوایل ۹۰ خیلی بیشتر کتاب می‌خوندم».

همچنین، روایت اغلب مصاحبه‌شوندگان نشان می‌دهد که آنها در دهه ۸۰ روزنامه‌ها و مجلات مختلفی را مطالعه می‌کردند. آنها در این زمینه خاطره انتشار تعداد زیادی از روزنامه‌ها و مجلات و توقیف دسته جمعی آنها را روایت می‌کنند. این در حالی است که بر اساس روایت مصاحبه‌شوندگان هر چه به پیش می‌آییم مطالعه روزنامه و مجله از سبک زندگی آنها خارج شده است. برخی از آنها در دهه ۹۰ نیز بعضاً روزنامه‌ها و به ویژه برخی مجلات سیاسی و اجتماعی را مطالعه کرده‌اند اما در سالهای اخیر از میزان مطالعه‌ی این نشریات در بین آنها به شدت کاسته شده است.

فرید: «روزنامه خونی رو من تو دهه ۷۰ یا اوایل ۸۰ خیلی دنبالش بودم. مثلاً می‌رفتم نمایشگاه مطبوعات و اینقدر شلوغ بود که توی غرفه نمی‌تونستم برم. روزنامه‌های ورزشی می‌خوندم هفته‌نامه‌ها رو می‌گرفتم مجله طنز و کاریکاتور و دانستنی‌ها رو به طور ثابت می‌گرفتم. الان روزنامه یا مجله‌ای که به طور ثابت بگیرم نیست».

در مورد تماشای تلویزیون (صدا و سیما) روایت‌های اغلب مصاحبه‌شوندگان موید آن است که در سالهای اخیر تماشای برنامه‌های صدا و سیما از سبک زندگی افراد خارج شده است و آنها تمایلی به دنبال کردن این برنامه‌ها ندارند. این در حالی است که به گفته مصاحبه‌شوندگان آنها در سال‌های گذشته و به ویژه در دهه ۸۰ بیننده برنامه‌های مختلف صدا و سیما (خبر، فیلم، سریال و ...) بوده‌اند. در سالهای اخیر بخش قابل توجهی از مصاحبه‌شوندگان تماشای برنامه‌های ماهواره‌ها را نیز کنار گذاشته‌اند در حالی که تا اواسط دهه ۹۰ اخبار و برنامه‌های متنوع دیگر را از این طریق دنبال می‌کردند.

محمود: «ماهواره رو گاهی می‌بینم در حد پیگیری اخبار. البته با این دید که اونا هم به نفع خودشون صحبت می‌کنن. اما خوب خویه آدم همه رو بین و بعد قضاوت کنه. تلویزیون ایران رو مدتهاست ندیدم. یعنی سالهاست تلویزیون من صدا و سیما ایران رو نمی‌گیره. یعنی اصلاً آنتنش رو نصب نکردم. شاید از ۱۰ ۱۵ سال پیش».

هانا: «ماهواره رو هم خیلی دنبال نمی‌کنم و به جاش یه اندروید باکس گرفتم و پلت فرم‌های مختلف روش هست مثل فیلمو، نماوا و خارجی‌ها. از اونجا فیلم زیاد می‌بینم و یکی از دلایلی که اصلاً الان فیلم زیاد می‌بینم همینه. اون موقع هم که ماهواره داشتیم از ماهواره زیاد فیلم می‌دیدم».

بر اساس روایت تعداد قابل توجهی از مصاحبه‌شوندگان، وبلاگ نویسی و مطالعه‌ی وبلاگ‌ها بخشی از سبک زندگی آنها در دهه ۸۰ را تشکیل می‌داده است. در سالهای بعد با محدود شدن فضای وبلاگ (مانند بلاگفا) و ظهور شبکه‌های اجتماعی جدید مانند فیسبوک آنها به این شبکه‌ها روی آورده‌اند و سپس جذب پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی مانند تلگرام، واتس‌آپ و اینستاگرام شده‌اند. بر اساس روایت اغلب مصاحبه‌شوندگان از چند سال پیش و در حال حاضر آنها بیشتر از اینستاگرام استفاده می‌کنند و به نحو میانگین روزانه ۲ تا ۳ ساعت را در آن می‌گذرانند. به بیان دیگر، اکنون تلگرام و واتس‌آپ در مقایسه با اینستاگرام زمان کمتری را از مصاحبه‌شوندگان به خود اختصاص می‌دهند در حالی که استفاده از فیسبوک تقریباً به فراموشی سپرده شده است.

لعیا: «من یه وبلاگ داشتم که اون در زمینه تغذیه و رژیم درمانی بود و خیلی توش فعال بودم. بعد از همدتی بلاگفا اومد همه این وبلاگ‌ها رو داغون کرد و تمام مطلبی که نوشته بودیم پرید که من خیلی سرخورده شدم و دیگه وبلاگم رو بستم و دیگه کار نکردم. الان تو اینستاگرام تو دو تا زمینه کاری که کار می‌کنم پیچ دارم. یکی تو کودک و طبیعت و یکی تو

تحلیل تحولات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط ... (رضا تسلیمی طهرانی) ۲۰۹

زمینه پزشکی. این دوتا پیچ رو دارم ولی اینکه بخوام در روز خیلی وقت بذارم و پیچ های دیگه رو ببینم نه. اینطوری نیست».

روایت های اغلب مصاحبه شونده‌گان نشان می دهد که تماشای فیلم در سینما در چند سال اخیر به کلی از سبک زندگی آنها حذف شده است. این در حالی است که اغلب آنها در دهه ۸۰ و در اوایل دهه ۹۰ از بینندگان ثابت فیلم در سینما بوده اند و به نحو میانگین ماهی یکبار به سینما می رفته اند. در این مورد اغلب مصاحبه شونده‌گان با یادآوری خاطرات خود از اسامی، موضوعات و کیفیت فیلم ها در گذشته یاد می کنند در حالی که فیلم های نمایش داده شده اخیر را بی کیفیت و غیر جذاب می دانند.

پیام: «سینما رفتن من که صفر شده یعنی از سالی ۱۰ تا به سالی یکی یا صفر رسیده».

مهدی: «دوره دانشجویی سینما زیاد می رفتم دوره های بعد هم می رفتم اما الان ۵ ساله اصلا سینما نرفتم».

شاید بتوان گفت تنها استثنا در اینجا والدینی هستند که در مواردی فرزندان خود را به منظور تماشای فیلم های طنز و کمدی به سینما می برند و به همراه آنها به تماشای فیلم می پردازند.

سمیه: «سینما خیلی اهلش بودیم خیلی می رفتیم شاید سال ۸۰ تا سال ۹۰. سال ۹۰ به بعد نبود خیلی اما الان دو سه ساله بچه ها رو می برم و خیلی دوست دارن. مثلا میگن فلان فیلم اومده بریم ببینیم. اما خوب خودم دیگه هیچ علاقه ای به سینما ندارم و فقط راستش به خاطر بچه ها می رم».

رفتن به تئاتر بخشی از سبک زندگی تعداد قابل توجهی از مصاحبه شونده‌گان در دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ بوده است. آنها کم و بیش به منظور مشاهده نمایش به نمایشخانه ها رفته اند. این در حالی است که اغلب آنها در سال های اخیر به تماشای نمایش پرداخته اند و رفتن به تئاتر از سبک زندگی آنها حذف شده است. روایت های مصاحبه شونده‌گان در مورد دلایل این امر به هزینه زیاد بلیط تئاتر و نازل بودن کیفیت نمایش های اخیر اشاره می کند.

فرهاد: «قبلا خوب خیلی بیشتر سینما و تئاتر می رفتم. یه دوره ای که تقریبا تا اواخر دوره کارشناسی سینما رفتن خیلی رونق داشت. در کنار مطبوعات کاغذی اون دوره تو دوره ریاست جمهوری خاتمی که من هم مثل خیلی های دیگه دنبال می کردم. تئاتر و سینما رو هم خیلی مرتب دنبال می کردم. اما از وقتی برگشتم ایران خیلی به ندرت رفتم سینما و تئاتر هم خیلی کم».

اگر رفتن به سینما و تئاتر از سبک زندگی اغلب مصاحبه‌شوندگان کنار رفته است و تماشای فیلم‌ها و سریال‌های تلویزیون و ماهواره نیز در بین آنها طرفدار ندارد در برابر تماشای فیلم و سریال در منزل و با شیوه‌های مختلف در سالهای اخیر به سبک زندگی آنها افزوده شده است. بر اساس روایت اغلب مصاحبه‌شوندگان، تماشایی فیلم‌ها و سریال‌های شبکه‌های نمایش خانگی یا تماشای فیلم‌ها و سریال‌های دانلود شده خارجی در بین آنها پرطرفدار است. آنها معمولاً سریال‌های شبکه‌های نمایش خانگی (مانند فیلیمو و نماوا) را دنبال می‌کنند و گه‌گاه به همراه اعضای خانواده به تماشای فیلم و سریال‌های خارجی دانلود شده می‌پردازند. روایت اغلب مصاحبه‌شوندگان نشان می‌دهد که تماشای فیلم و سریال به این شکل در دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ کمتر بوده است و تنها برخی از آنها فیلم‌ها و سریال‌ها را به شکل سی‌دی خریداری و در منزل تماشا کرده‌اند.

نوید: «فیلم دیدن همیشه تو زندگیم بوده یعنی از زمانی که سی‌دی بود من آرشیو داشتم و بعد دی‌وی‌دی و هاردهای مختلف. وقتی زیادی برای این کار می‌داشتم و هنوزم می‌ذارم شاید الان یه خورده کمتر شده باشه».

روایت اغلب مصاحبه‌شوندگان نشان می‌دهد که گوش دادن به ژانرهای مختلف موسیقی در طول دهه‌های ۸۰ و ۹۰ و تا امروز همواره بخشی از سبک زندگی آنها بوده است. تعدادی از مصاحبه‌شوندگان به تجربه خود در نواختن سازهای موسیقی در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ اشاره کرده‌اند که به تدریج کنار گذاشته شده و از سبک زندگی آنها حذف شده است.

لعیا: «من همیشه موسیقی‌های سنتی ایرانی گوش می‌کردم خیلی هم دوست داشتم. یه دوه‌ای تار رو شروع کردم خودم و کلاسش رو می‌رفتم. اون موقع باردار بودم و فرزند دومم داشت به دنیا می‌آمد. فکر می‌کنم دوره‌ی سختی بود یعنی با هم قاطی شد و خیلی بهم سخت گذشت. تو وسطش دیگه ول کردم و بعد دیگه نتونستم ادامه بدم. ولی همیشه علاقه‌مند بودم. الانم بیشتر موسیقی سنتی خودمون رو گوش می‌کنم. البته چیزای دیگه رو هم گوش می‌کنم اما بیشتر ایرانی گوش می‌کنم. البته بچه‌های من که مثلاً آهنگ‌های خارجی می‌ذارن اونا رو هم خوشم می‌آد. هیچ گاردی جلوی چیز خاصی ندارم».

تعداد قابل توجهی از روایت‌ها نشان‌دهنده‌ی شرکت در کنسرت‌های موسیقی در سالهای گذشته است که به دلایل مختلف از جمله هزینه زیاد آنها در چند سال اخیر به شدت کاهش یافته است.

فرید: «کنسرت قبلا بیشتر می‌رفتم اما الان تقریبا میشه گفت نمی‌رم مگر اینکه کسی توصیه کنه و با دوستان بریم. اما به نظرم کیفیتش پایینه و بلیطش هم خیلی گرونه»..

روایت‌های اغلب مصاحبه‌شوندگان بیانگر کاهش تعداد دوستان و میزان روابط دوستانه آنها در سالهای اخیر در مقایسه با سال‌های دهه‌ی ۸۰ و اوایل دهه‌ی ۹۰ است. مسائل اقتصادی و مهاجرت از جمله دلایل کاهش دوستان و روابط دوستانه فرد در مقایسه با سالهای دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ است که در روایت‌های مصاحبه‌شوندگان تکرار شده است.

هانا: «با دوستانم می‌تونم بگم متأسفانه ارتباطات دوستانم خیلی کم شده یعنی بیشتر مجازی شده. تو دهه‌های قبل خیلی بیشتر بود و الان خیلی کمتر شده. یه دلش هم اینه که من دو تا از دوستای نزدیکم مهاجرت کردن. و بقیه هم ازدواج کردن و درگیرن. اما تو محیط کار با همکارام روابط دوستانه دارم و یه تایم زیادی که سر کارم به واسطه ارتباطیه که با آدما دارم. یعنی با آدما صحبت می‌کنم و با هم در ارتباطیم».

روایت‌های اغلب مصاحبه‌شوندگان نشان می‌دهد که آنها در دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ بیش از سالهای اخیر در انجمن‌ها یا گروه‌های اجتماعی مانند انجمن‌های علمی، ورزشی، فوق برنامه، کتابخوانی و فرهنگی و ... عضویت داشته‌اند.

پیام: «گروه‌هایی که توش بودم از ۳ تا شده یکی. الان فقط تو یه گروه‌م. قبلا ۱۰ سال پیش من از نظر روانی یه جوری بودم که تو گروه‌های غریبه می‌تونستم برم یعنی یه گروه تلگرامی ۵۰ تا عضو داشت یکی می‌گفت بریم کافه ۱۰ نفری که تا حالا همو ندیده بودن همه می‌گفتن پاشیم بریم کافه. الانم من نمی‌تونم با ۱۰ تا که هیچی با ۴ تا ۵ تا غریبه بیرون برم».

نوا: «با دوستانم خیلی وقت می‌گذروندم. من عضو گروه‌های زیادی بودم. با یه گروه سفر می‌رفتیم، با یه گروه کتاب می‌خوندیم. اما الان تعداد آدمهایی که حوصله دارم باهاشون وقت بگذرونم محدودتر شده و حوصله ندارم برم تو جمع‌هاشون. اون موقع راحت‌تر می‌تونستیم باهم جمع بشیم. مثلا به هر کی می‌گفتم سریع می‌آمد. اما الان یکی میگه کار دارم یکی میگه حوصله ندارم».

البته برخی روایت‌ها نیز نشان می‌دهد که افراد در سالهای اخیر به واسطه فرزندان‌شان در گروه‌های طبیعت گردی و کودک و طبیعت عضو شده‌اند و به این طریق روابط اجتماعی خود را گسترش داده‌اند.

روابط خانوادگی اغلب مصاحبه‌شوندگان در دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ بیشتر از سالهای پایانی این دهه بوده است. بر این اساس، روابط خانوادگی فرد با اقوام و فامیل دورتر به نحو قابل توجهی کاهش یافته است.

مهدی: «ارتباط با دوستان و دایره‌ی دوستان قبلاً خیلی زیاد بود و الان به نسبت قبل کاهش پیدا کرده. ارتباط با اعضای خانواده هم کمتر شده. دید و بازدیدها کمتر شده. قبلاً تو مناسبتها مثل دید و بازدید عید و عروسی و مراسم ترحیم خیلی می‌رفتم اما الان خیلی کاهش پیدا کرده. قبلاً با دایی و خاله و عمه بیشتر رفت و آمد می‌کردم و الان کم شده این ارتباط».

شهلا: «روابط خانوادگی در سطح محدود که شامل یه خاله و خواهر و برادر باشه که همیشه داشتیم و خیلی عمیق بوده. روابط با خانواده دورتر بخاطر سطح اقتصادی من فکر می‌کنم که خیلی کمتر شده. من بچه که بودم ما مدام خونه‌مون مهمون می‌رفت و می‌اومد یعنی یه جوری بود که در حال مهمون داری بودیم. هر مراسمی که بود و هر اتفاقی که می افتاد خونه ما پر از جمعیت می‌شد و خالی می‌شد. اما الان مثلاً من خودم با خانواده همسرم خیلی نمی‌تونم در ارتباط باشم به خاطر سطح اقتصادی، خوب حس می‌کنم اون ارتباطات قوی که قبلاً بوده نیست از نظر مهمونی دادن و اینا».

از دید اغلب مصاحبه‌شوندگان، در سالهای اخیر، برخلاف سالهای دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰، برگزاری مراسم عید دیدنی، مراسم عروسی و آیین‌های مرتبط با مرگ محدود شده است. به عنوان نمونه، در حالی که مراسم عید دیدنی در دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ گسترده بود و شامل دید و بازدید اعضای دور و نزدیک خانواده می‌شد، از میانه دهه ۹۰ به این سو، تنها ملاقات با نزدیکان و اقوام درجه یک را در بر می‌گیرد. از جمله دلایل محدود شدن آیین‌های عید دیدنی، عروسی و ترحیم از دید مصاحبه‌شوندگان می‌توان به مسائل اقتصادی، درگذشت اقوام و اعضای فامیل، مهاجرت و شیوع ویروس کرونا اشاره کرد.

هیوا: «روابط خانوادگی هر چقدر از اون سالها گذشت کمتر شده. مثلاً عید دیدنی داره هی کمتر میشه. مثلاً امسال شاید اولین سالی بود که من اصلاً نرفتم عید دیدنی. یه جوری فشار خانواده‌ها هم داره کمتر میشه».

فرید: «تو این سالها از دست رفته‌های زیادی داشتم و خیلی‌ها هم مهاجرت کردن. خانواده کوچکتر شده، بزرگهای خانواده کمتر شده، برای همین اقوام دور و بری کم شدن. گلچین‌هایی که هستن رو رفت و آمدی داریم، حالا نه مثل گذشته‌ها. اگه بخوام با دوران

کودکی مقایسه کنم که رفت و آمد خیلی کمتر شده، یعنی ما عید دیدنی هامون ۱۳ روز طول می کشید، بعضی ها هم می گفتن ۱۳ ام رد شده ۲۰ ام هم بیان اشکالی نداره. الان منتها عید با ۲، ۳ نفر رفتیم، رفتیم، نرفتیم هم نرفتیم. اینکه ما بریم بعد اونا بیان دیگه این رسم و رسومات نیست. حتی آخرین فرد از اقوام که فوت شد، مثلاً خاله ام فوت شد دیگه ما حتی به خاطر اینکه فکر می کردیم یه جورایی مزاحمت هست، مراسم رو همون سر خاک داشتیم. در مورد عروسی هم، چندتا از دوستان که عروسی کردن ما رو دعوت نکردن چون مثلاً ما درجه یک نبودیم و خیلی مختصرتر شده. من فکر می کنم باز هم همون مسائل اقتصادی هست که این مراسم خیلی کمتر شده».

روایت های مصاحبه شوندگان نشان می دهد که اگرچه شان و جایگاه نمادین اغلب آنها در طول دهه های ۸۰ و ۹۰ به واسطه کسب مدارک تحصیلی، افزایش درآمد و کسب جایگاه های شغلی ارتقا یافته است اما آنها غالباً از شان و جایگاه امروزی خود رضایت کامل ندارند و فکر می کنند در صورت فراهم بودن عوامل دیگر می توانستند در مقایسه با جایگاه فعلی خود به منزلت، شان و جایگاه نمادین بالاتری دست یابند.

مهدی: «هدف من هیئت علمی شدن بود از نظر علمی، پژوهشی، تاثیر بر جامعه، تاثیر بر افکار خود آدم، اقتصادی و ... یه چیزای دیگه ای رو فکر می کردیم و یه چیز دیگه ای شد. شاید الان منزلتم نسبت به دوره دانشجویی بیشتر شده باشه اما توقعی که خودم از این هیئت علمی شدن و جایگاهم داشتم با اون چیزی که الان می بینم فرق می کنه».

نوید: «فکر کنم خیلی کم به منزلت و پرستیژم فکر کردم و می کنم. الان می تونم بگم از پرستیژم راضی نیستم. احساس می کنم کارای بهتری می تونستم بکنم اما نکردم و شاید می شد جایگاه اجتماعی بهتری داشته باشم. نه اینکه انتخاب های بهتری می تونستم داشته باشم. شاید بیشتر از اون چیزی که ناراضی ام، اون وضعیت و شرایط باشه تا انتخاب های خودم. یعنی بیشتر اون چیزی که من رو ناراضی می کنه موقعیتی که توش افتادیم و وجود داریم یا اتفاقاتی که از بیرون بهمون تحمیل شده».

روایت های اغلب مصاحبه شوندگان حاکی از افزایش درآمد و دارایی های آنها در طول دهه های ۸۰ و ۹۰ است. با وجود این، اغلب آنها به این نکته اشاره می کنند که قدرت خرید و میزان پس انداز آنها از اواسط دهه ۹۰ به این سو کاهش یافته است. به بیان دیگر، علی رغم آنکه آنها درآمد بیشتری نسبت به سالهای دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ کسب می کنند اما از قدرت خرید کمتری برخوردارند و نمی توانند به مانند سالهای گذشته در مواردی مانند

سفر، خرید پوشاک، کافی شاپ و رستوران و ... هزینه کنند. همچنین بسیاری از مصاحبه‌شوندگان اشاره می‌کنند که در دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ از قدرت پس انداز برخوردار بودند اما اکنون نمی‌توانند پولی پس انداز کنند. دلایل این امر از دید مصاحبه‌شوندگان در افزایش بی رویه تورم و گرانی انواع کالاها و خدمات ریشه دارد که درآمد و دارایی‌های آنها را بی ارزش کرده است.

پیام: «درآمد به ریال تو این سالها بیشتر شده و قدرت خریدم هم شخصا برای من بیشتر شده نسبت به ۱۰ سال ۱۵ سال پیش. البته نسبت به ۵،۶ سال پیش قدرت خریدم کمتر شده. تا ۹۶ قدرت خریدم داشت اضافه می شد اما از اون موقع عدد درآمد بیشتر شده اما قدرت خریدم کمتر شده».

لیلا: «قدرت خریدم تو سالهای اخیر خیلی کمتر شده. یعنی دهه‌ی ۸۰ و اوایل ۹۰ می‌رفتی تو فروشگاه پوما می تونستی کفش بخری اما الان من حتی نمی‌تونم برم تا دم اون مغازه. اما دارم فکر می‌کنم که دهه‌ی ۸۰ قدرت خریدم بیشتر بوده اما انتظار نداشتم که دو، سه تا کفش داشته باشم. اما الان دوست دارم اینا رو داشته باشم اما پولش رو ندارم. اون موقع یه دونه کفش می خریدم می‌پوشیدم تموم می‌شد اما الان دوست دارم که بیشتر از یه دونه داشته باشم».

۶. نتیجه‌گیری

یافته‌های حاضر را می‌توان بر اساس ابعاد مختلف سرمایه مورد تاکید بوردیو تحلیل کرد. به نحوی که ذکر شد بوردیو ۴ نوع سرمایه را تشخیص می‌دهد که شامل سرمایه‌ی اقتصادی (دارایی، درآمد، پس انداز و ...)، سرمایه فرهنگی (سابقه خانوادگی، مدارک تحصیلی و کالاهای فرهنگی)، سرمایه اجتماعی (دامنه شبکه اجتماعی افراد) و سرمایه نمادین (پرستیژ، احترام و جایگاه اجتماعی) می‌گردد (ترنر، ۱۹۹۸: ۵۱۲). یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که سرمایه‌های چهارگانه مصاحبه‌شوندگان به عنوان اعضای طبقه‌ی متوسط ساکن در شهر تهران در طول دهه‌های ۸۰ و ۹۰ با تغییرات و تحولات مختلفی همراه بوده است. بر اساس روایت‌های اغلب مصاحبه‌شوندگان در حالی که در دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ سرمایه‌های ذکر شده در بین آنها افزایش یافته‌اند روند تغییر سرمایه‌ها از اواسط دهه ۹۰ تا امروز کاهشی بوده است. در توضیح این روند می‌توان گفت سرمایه‌های اقتصادی مصاحبه‌شوندگان به نحو کلی از ابتدای دهه ۸۰ تا اواسط دهه ۹۰ رشد داشته

است به نحوی که درآمد و دارایی افراد اضافه شده و قدرت خرید و پس انداز آنها نیز بهبود یافته است. در برابر، از اواسط دهه ۹۰ به این سو، اگرچه بر درآمد افراد افزوده شده است اما با توجه به مسائل و مشکلات اقتصادی ایجاد شده از قدرت خرید و امکان پس انداز افراد کاسته شده است. از اینرو می‌توان در نظر گرفت که سرمایه‌های اقتصادی مصاحبه‌شوندگان علی‌رغم رشد اولیه در سالهای انتهایی دهه ۹۰ با افول مواجه شده است. در همین راستا، اشکال مختلف سرمایه فرهنگی مصاحبه‌شوندگان شامل سرمایه عینی، سرمایه نهادی شده و سرمایه متجسد (کشفی، شریف زاده و خویی، ۱۴۰۱: ۱۱۴)، که دربرگیرنده‌ی مواردی مانند مدارک تحصیلی، مطالعه کتاب، تماشای فیلم و بازدید از اماکن فرهنگی می‌شوند از ابتدای دهه ۸۰ تا اواسط دهه ۹۰ روندی افزایشی داشته است. در این دوره بر سطوح و مدارک تحصیلی اغلب مصاحبه‌شوندگان افزوده شده است و روایت‌های آنها نشان می‌دهد که مصرف کالاهای فرهنگی سهم مهمی در سبک زندگی آنها دارد. در برابر، از سالهای میانی دهه ۹۰ بر مدارک تحصیلی اغلب مصاحبه‌شوندگان افزوده نشده است و میزان مصرف کالاهای فرهنگی در بین آنها روند نزولی داشته است. به عنوان نمونه، بر اساس روایت اغلب مصاحبه‌شوندگان، در این دوره، مطالعه کتاب یا مجله و روزنامه از سبک زندگی اغلب مصاحبه‌شوندگان حذف شده است. همچنین مصرف فضاهای فرهنگی مانند سینما، تئاتر و کنسرت به میزان قابل توجهی کاهش یافته و از میزان سفرهای داخلی و خارجی مصاحبه‌شوندگان کاسته شده است. از اینرو می‌توان در نظر گرفت که از میزان سرمایه‌های فرهنگی اغلب مصاحبه‌شوندگان از سالهای میانی دهه ۹۰ به این سو کاسته شده است. از سوی دیگر، روایت‌های اغلب مصاحبه‌شوندگان نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی آنها از ابتدای دهه ۸۰ تا میانه‌ی دهه ۹۰ رو به رشد بوده است و از سالهای میانی دهه ۹۰ به این سو رو به افول رفته است. بر اساس این روایت‌ها، روابط دوستانه و روابط خانوادگی اغلب مصاحبه‌شوندگان از ابتدای دهه ۸۰ تا سالهای میانی دهه ۹۰ نسبت به دوره زمانی اواسط دهه ۹۰ تا امروز بیشتر بوده است. اغلب مصاحبه‌شوندگان در دوره زمانی نخست در گروه‌ها، انجمن‌ها و تشکلهای متنوع (مانند گروه‌های دانشجویی، فرهنگی، کتابخوانی و ورزشی) عضو بوده‌اند و در آیین‌های مختلف اجتماعی (مانند آیین‌های ازدواج، ترحیم و عیددیدنی) مشارکت کرده‌اند. این در حالی است که در دوره‌ی زمانی دوم از میزان عضویت اغلب مصاحبه‌شوندگان در گروه‌های مختلف اجتماعی و مشارکت آنها در آیین‌های گوناگون نسبت به دوره‌ی نخست به میزان قابل توجهی کاسته شده است. در نهایت، در حالی که از ابتدای دهه‌ی ۸۰ تا اواسط دهه‌ی ۹۰ سرمایه‌ی نمادین اغلب

مصاحبه‌شوندگان افزایش یافته است، روایت‌های اغلب آنها نشان می‌دهد که از سالهای میانی دهه‌ی ۹۰ تا امروز پایگاه اجتماعی آنها با کاهش مواجه شده است. بر اساس روایت‌های مصاحبه‌شوندگان، تحولات سرمایه‌ی اقتصادی، واسطه‌ای مهم در تغییرات سرمایه‌ی نمادین یا پایگاه اجتماعی افراد بوده است. به بیان دیگر، در راستای تبدیل سرمایه‌ی اقتصادی به سرمایه‌ی نمادین، در دوره‌ی زمانی نخست افزایش درآمد، دارایی، قدرت خرید و میزان پس انداز مصاحبه‌شوندگان موجب افزایش پرستیژ و احترام آنها شده و از اواسط دهه ۹۰ با افول سرمایه‌ی اقتصادی افراد پایگاه اجتماعی آنها نیز کاهش یافته است به نحوی که اغلب مصاحبه‌شوندگان از شرایط نمادین امروز خود رضایت ندارند.

از اینرو، اگر بخواهیم به ترسیم مسیر زندگی مصاحبه‌شوندگان در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ شمسی بپردازیم می‌توان گفت، هر یک از آنها متناسب با طبع و منش خویش و با توجه به سرمایه‌های مختلف به دست آورده موقعیت‌های متفاوتی را در درون میدان‌های طبقات اجتماعی و قدرت اشغال کرده‌اند و این موقعیت‌ها با توجه به تغییر سرمایه‌ها و خصوصیات منش آنها با فراز و فرود مواجه بوده است. بر این اساس، اغلب مصاحبه‌شوندگان متناسب با افزایش سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین‌شان از ابتدای دهه‌ی ۸۰ تا اواسط دهه ۹۰ در میدان‌های طبقات اجتماعی و قدرت مسیر رو به رشدی را در پیش گرفته‌اند و از اواسط دهه‌ی ۹۰ تا پایان این دهه در روندی نزولی در حال از دست دادن موقعیت‌های میدانی پیشین و سقوط به جایگاه‌های فرودست بوده‌اند.

بر اساس روایت مصاحبه‌شوندگان، در مورد علت تحولات ذکر شده در سبک زندگی، میزان سرمایه‌ها و مسیر زندگی آنها می‌توان به تغییر عوامل اقتصادی، تغییر زمینه‌ها و فضای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه، مهاجرت و درگذشت دوستان، آشنایان و اقوام، شیوع کرونا، ازدواج و فرزندآوری و تغییر در سن مصاحبه‌شوندگان اشاره کرد.

اغلب مصاحبه‌شوندگان، تورم و گرانی و کاهش قدرت خرید به ویژه از سالهای میانی دهه ۹۰ به این سو را عامل اصلی کاهش رفتن به کافی شاپ و رستوران، خرید پوشاک و پرسه زنی در مال‌ها و مراکز خرید، انجام سفرهای داخلی و خارجی، رفتن به تئاتر و کنسرت، تعامل با دوستان و اعضای خانواده، شرکت در آیین‌های اجتماعی و شان و منزلت اجتماعی خود دانسته‌اند. همچنین، از دید آنها، مهاجرت و درگذشت دوستان، آشنایان و اقوام و شیوع کرونا در سالهای پایانی دهه‌ی ۹۰ موجب کاهش تعاملات دوستانه و خانوادگی، برگزاری آیین‌های اجتماعی و شرکت در آنها شده است.

کتابنامه

- آزاد ارمکی، تقی و تقی، مراد (۱۳۹۸) سخنرانی در نشست طبقه متوسط در نظریه اجتماعی معاصر، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
- اباذری یوسف (۱۳۹۷) سخنرانی در نشست بررسی انتقادی رابطه اقتصاد و فرهنگ، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- ابراهیم آبادی، حسین (۱۳۹۲) رویکردی میان رشته ای به سبک زندگی با نگاهی به جامعه ایران، *مطالعات بین رشته ای در علوم انسانی*، دوره ۵، شماره ۴، ۳۳-۵۴.
- ازغندی، علی رضا و حسام قاضی، روژان (۱۳۹۲) ایستار ذهنی طبقه متوسط جدید و نقش آن در توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران، *مطالعات سیاسی*، شماره ۲۲.
- اسکندریان، غلامرضا، جعفرزاده پور، فروزنده و زمانی، سیمین (۱۳۹۹) گونه شناسی الگوهای مصرف فرهنگی در میان نسل جوان، *جامعه پژوهی فرهنگی*، دوره ۱۱، شماره ۴، ۲۸-۱.
- اشرف، احمد و عزیزی، بنو (۱۳۸۸) *طبقات اجتماعی، دولت و انقلاب در ایران*، ترجمه سهیلا ترابی فارسانی، تهران: نیلوفر.
- بهداد، سهراب و نعمانی، فرهاد (۱۳۸۹) سی سال جابه جایی طبقات اجتماعی در ایران، گفتگو، ۱۷-۵۳.
- بحرانی، محمد حسین (۱۳۸۸) *طبقه متوسط و تحولات سیاسی در ایران معاصر (۱۳۱۰-۱۳۲۰)*، تهران: آگاه.
- بوردیو، پی یر (۱۳۹۰) *تمایز: نقد اجتماعی قضاوت های ذوقی*، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر ثالث.
- بوردیو، پی یر (۱۳۸۱) *نظریه کنش*، ترجمه مرتضی مردیها، تهران: انتشارات نقش و نگار.
- توحیدلو، سمیه (۱۴۰۱) بررسی انتقادی سبک زندگی دینی، *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، دوره ۱۸، شماره ۶۹، ۱۰۱-۱۳۱.
- توحیدلو، سمیه و ذاکری، علیرضا (۱۴۰۰) «سبک زندگی در برنامه های توسعه بعد از انقلاب: تعارض اقتصاد و فرهنگ؛ شکاف در سیاست»، *جامعه پژوهی فرهنگی*، سال ۱۲، شماره ۲، ۲۵-۵۳.
- حسنی، محمد حسین، ذکایی، محمد سعید، طالبی، ابوتراب و انتظاری، علی (۱۳۹۶) مفهوم سازی سبک زندگی فرهنگی، *جامعه پژوهی فرهنگی*، سال ۸، شماره ۱، ۲۳-۴۴.
- حسینی، محمد رضا، نوابخش، مهرداد و رحیمی، زهرا (۱۳۹۸) بررسی جامعه شناختی تاثیر سبک زندگی بر پر خاشگری و وندالیسم شهری نوجوانان و جوانان استان لرستان، *جامعه پژوهی فرهنگی*، سال ۱۰، شماره ۲، ۱-۲۷.
- خرمشاد، محمد باقر، کرد، فاضل (۱۳۹۸) اثربخشی طبقه متوسط جدید در تحقق مشارکت انتخاباتی در ایران (۱۳۷۶-۱۳۹۶)، *جامعه شناسی سیاسی ایران*، دوره ۲، شماره ۶، ۷۹-۱۰۹.

۲۱۸ جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال ۱۷، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۵

خویی، مهدی (۱۳۹۹) تحلیل مصرف فرهنگی جامعه ایران در تحلیل مصرف رسانه ای، به کوشش خیام عزیزی مهر، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

ذکایی، محمد سعید و امیدی، مهدی (۱۳۹۹) دین و مصرف در زندگی روزمره شهری، جامعه پژوهی فرهنگی، سال ۱۱، شماره ۴، ۸۶-۵۹.

سراج زاده، سید حسین، باقری، لیلا (۱۳۹۶) تحلیل نظام مند پژوهش‌های سبک زندگی بعد از دهه ۸۰ مطالعات فرهنگ و ارتباطات، دوره ۱۸، شماره ۳۷، ۱۳۱-۱۶۲.

شمس الدین نژاد، مجید، طاهری، ابوالقاسم و ازغندی، علیرضا (۱۳۹۸) نقش طبقه متوسط جدید در توسعه سیاسی ایران پس از انقلاب با تاکید بر مولفه مشارکت سیاسی، مطالعات سیاسی، دوره ۱۱، شماره ۴۳، ۴۵-۲۳.

شهریاری، حیدر (۱۴۰۰) تعارضات ایدئولوژیک طبقه متوسط جدید پس از انقلاب اسلامی، رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۱۲، شماره ۴، ۱۳-۴۴.

رایت، الین اریک (۱۴۰۱) فهم طبقه، ترجمه محمد حسین بحرانی، تهران: آگاه.

رایت، الین اریک (۱۳۹۵) رویکردهایی به تحلیل طبقاتی، ترجمه یوسف صفاری، تهران: لاهیتا.

رضایی، محمد (۱۳۹۹) مطالعات مصرف فرهنگی، تحلیلی از زیست فرهنگی دانشجویی، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

صادقی پور رودسری، محیا، علی محمدی، پریسا و معظمی، منوچهر (۱۳۹۹) ارزیابی عوامل کالبدی موثر بر الگوهای مصرف فرهنگی در مراکز خرید مطالعه موردی: مراکز خرید پالادیوم، کوروش و تیراژه در شهر تهران، معماری و شهرسازی آرمان شهر، دوره ۱۳، شماره ۳۰، ۱۵۱-۱۶۶.

صداقت، پرویز (۱۴۰۰) بسط و قبض طبقه متوسط در ایران، در کاموری، نازلی (۱۴۰۰) در میانه، در حاشیه (مجموعه مقالات)، زمانه مدیا.

عسکری پور، حبیب، کریمی مله، علی، توسلی رکن آبادی، مجید (۱۳۹۹) طبقه متوسط جدید و گذار به دموکراسی در جمهوری اسلامی ایران، سیاست پژوهی/یرانی، دوره ۷، شماره ۲۴.

عراقی، غلامرضا (۱۳۸۶) طبقه متوسط جدید و تاثیرات آن در دوره پس از انقلاب اسلامی، علوم سیاسی، شماره ۳۸، ۳۱-۵۰.

فلیک، اووه (۱۳۹۱) درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، تهران: نشر نی.

کاظمی، عباس، امیر ابراهیمی، مسرت (۱۴۰۰) مگامال‌ها و مجتمع‌های بزرگ تجاری در تهران، تهران: مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران.

کشفی، مینا، شریف زاده، محمد رضا و خویی، مهسا (۱۴۰۱) تحلیل جامعه شناختی آموزش موسیقی کلاسیک در ایران از نظرگاه پی‌یر بوردیو مورد مطالعه: ساز پیانو، جامعه پژوهی فرهنگی، سال ۱۳، شماره ۱، ۱۰۵-۱۲۴.

تحلیل تحولات سبک زندگی اعضای طبقه متوسط ... (رضا تسلیمی طهرانی) ۲۱۹

- کلاتری، عبدالحسین و تسلیمی طهرانی، رضا (۱۳۹۳) تمایزات جامعه شناختی و جغرافیایی سبک زندگی در شهر تهران، *مطالعات جامعه شناختی*، دوره ۲۰، شماره ۲، ۱۸۷-۲۰۸.
- کلاتری، عبدالحسین، رستمعلی زاده، ولی الله و نسیم افزا، اعظم (۱۳۹۲) تحصیلات و مصرف فرهنگی در شهر تهران، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، دوره ۲، شماره ۱، ۱۱۱-۱۳۱.
- کرامپتون، رزماری (۱۳۹۸) *طبقه و قشریندی اجتماعی*، ترجمه هوشنگ نایی، تهران: نشر نی.
- گیدنز، انتونی (۱۳۸۵) *تجدد و تشخیص*، ترجمه ناصر موفقیان. تهران: نشر نی.
- مالجو، محمد (۱۴۰۰) *مصرف بیشتر، رضایت کمتر*، در کاموری، نازلی (۱۴۰۰) در میانه، در حاشیه (مجموعه مقالات)، زمانه مدیا.
- مایلی، محمد رضا و خانجانی، جهانبخش (۱۳۹۷) طبقه متوسط جدید و توسعه حوزه عمومی در ایران (۱۳۷۶-۱۳۸۴)، *سیاست*، دوره ۴۸، شماره ۱، ۱۲۳-۱۴۲.
- مسعودی، فریبا (۱۳۹۴) هدفمندسازی یارانه‌ها و تاثیر آن بر طبقه متوسط جدید، *سیاست*، سال دوم، شماره ۵، ۷۱-۸۸.
- محمدپور، احمد (۱۳۹۲) *روش تحقیق کیفی*، تهران: جامعه‌شناسان.
- مجیدی، حسن و رستم پور، محمد (۱۳۹۶) رویکرد دولت به طبقه متوسط جدید در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸-۱۳۸۴)، *مطالعات منافع ملی*، شماره ۸، ۷۹-۱۰۳.
- مقدم فر، عطاالله (۱۳۹۷) *تحول و جایگاه طبقه متوسط در ایران معاصر*، تهران: آریابان.
- نیکفر، محمدرضا (۱۴۰۰) *طبقه متوسط و لایه‌های فقیر آن*، در کاموری، نازلی (۱۴۰۰) در میانه، در حاشیه (مجموعه مقالات)، زمانه مدیا.

- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction, a Social Critique of Judgment of Taste*, Translated by Richard Nice, London: Routledge & Keagen Paul.
- Jenkins, Richard (1996) *Pierre Bourdieu*, London: Routledge.
- Kouritzin, Sandra. G (2000) Bringing life to research: Life history research and ESL, *TESL Canada Journal*, 12 (2): 15-35.
- Savage, Mike (2015) *Social class in 21st century*, Pelican.
- Swartz, David (1997) *Culture & Power: The sociology of Pierre Bourdieu*. USA: University of Chicago Press.
- Turner, Jonathan H (1998) *The structure of Sociological Theory*, Wadsworth Publishing Company.